

בס"ד, ו' אייר תשס"ה

שבת י"ג-י"ט

גליון מס' 312

◆ שימוש במנורת חשמל בשבת קודש

◆ שימוש במנורת נפט בשבת קודש

◆ הצמדת פתק "שבת קודש"

◆ מנורה שניתן לכונן את עוצמת תאורתה

ה שבוע בגליון

◆ שימוש בגנרטור בשבת קודש

◆ מדוע ומתי אין לרחוץ אחר הטבילה במקוה

◆ רחצה לאחר טבילה לכבוד שבת קודש

◆ אחיזה בעמודי ספר התורה

◆ הנוטל את ידיו, רשאי לאחוז ביריעת ס"ת?

◆ נטילת ידיים

דבר העורך

תזכירו לי, מדוע באתם?

רבות סופר ועוד יסופר, על אהבת התורה המופלאה, העוברת באומנתנו מדור לדור, מיני עמדו רגלינו למרגלות הר סיני וקיבלנו על עצמנו את התורה.

ככל שיחלפו השנים, יעברו העיתים, יתרחב מעגל לומדי הדף היומי והלימוד בדף היומי יהפוך לחלק משגרת חייו של כל יהודי שומר תורה ומצוות, לעולם לא נתעלם, אף פעם לא נשכח, כי בכל יום, ממש כן, בעת שעל הלומד לנעול את חנותו, לנטוש את עסקיו, לעזוב את לקוחותיו ולנתק את מכשירי הקשר למיניהם, הרי הוא עושה זאת בגין אהבת תורה עצומה המפעמת בקרבו ורוחשת בכל ישותו, שאם לא כן, מדוע הוא עושה זאת?!

על הגדרה תמציתית שניתנה על לימוד תורה, מפיו של גאון וגדול בתורה, בעת שוכבו על ערש דווי - בשורות שלפנינו, לא לפני שנפתח בספור קצר אודותיו, כדי להבין במי אנו עוסקים.

יהודי תלמיד חכם מארצות הברית, הגאון רבי שמואל דוד ורשבצ'יק זצ"ל שמו, אשר שימש כר"מ בשיבת תורה ודעת בארצות הברית, עלה באחרית ימיו לארץ הקודש והתגורר ברכסים.

הגאון הישג היה בוגר ישיבות ברנובץ וגורדנא, ובצקלנו היו שמורים עובדות, מעשים והנהגות על גודלי התורה שבתקופתו. פעם אחת, סיפר מעשה מופלא, על הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, מקים ומייסד ישיבת לייקווד המפוארה בניו ג'רסי שבארצות הברית.

"אני רוצה לספר לכם", אמר, "על כמעט יממה תמימה ששהיתי במחיצתו של הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל".

מעשה שהיה כך היה.

רבי אהרן פקד את העיר ברנובץ, ובאותה עת ראש הישיבה נעדר מן המקום, ולפיכך, המשגיח, רבי ישראל יעקב לובטשאנסקי זצ"ל, שלח שניים מן הבחורים המבוגרים בישיבה, אל מעונו של רבי אהרן, להזמינו למסור שיעור בהיכל הישיבה.

אני וחברי נתכבדנו להזמין את הגאון.

בשעה שמונה ושלושים בבוקר נכנסנו לחדרו.

כחכחנו קצרות בגורנו, ומיד, ללא שהייה והמתנה, פתח רבי אהרן ושאל: "מה אתם לומדים?". מאותו רגע ואילך, הוא פתח במשא ומתן ארוך בסוגייה שבה למדנו בישיבה. שעות חלפו, כוסות תה הוכנסו והוצאו על ידי המארחים, עד הגיע זמן תפילת המנחה.

יצאנו עמו לתפילת מנחה, בדרך - התפלפל עמנו בלימוד. התפללנו, חזרנו למעונו, תוך כדי המשך הנידון כמונן, בלחץ ובמרץ, והמארחים הכניסו אל החדר ארוחת צהרים עבור הגאון ועבורנו.

אכלנו בחברתו ברטט ובהתרגשות, ארוחת הצהרים הסתיימה, ועדיין לא תם הדיון הסוער.

השמש שקעה, כאשר לפתע הוא התעורר

דף יא/א ולא יקרא לאור הנר

שימוש במנורת חשמל בשבת קודש

בגליון קודם עסקנו בשימוש בנרות לאור תקנת חכמים, שלא לקרוא בשבת לאור הנר, שמא יטה את הנר כדי להטיב את האור, ונמצא עובר על איסור מבעיר בשבת.

שימוש במנורת נפט בשבת קודש: כאשר בא לעולם חידוש מרעיש בדמות מנורת הנפט, הוא גרר בעקבותיו נידון ענף בין הפוסקים, המותר הוא בשימוש בשבת, אם לאו. ה"ביאור הלכה" (סי' רע"ה סעי' א' ד"ה "לאור הנר") תמה: "ומעולם תמהתי על מה נוהגים כהיום רובא דאינשי להקל בזה לקרוא לאורם, הלא שייך בזה שמא יטה כדרכם בחול". מנורות אלו תוכננו כך שניתן להגביה את הפתילה ולהנמיכה באמצעות מוט, ועל ידי כך לשלוט על עוצמת האור. משכך, חשש ה"ביאור הלכה" להתיר את השימוש במנורה זו בשבת, "שמא יטה". הוא מציע, להדביק על הפתילה שלט מאיר עיניים "שבת קודש היום, ואסור להטות", על המקום שבו מכוונים את עוצמת התאורה, והדבר נחשב כ"שומר" נעי"ש בכל דבריו.

הצמדת פתק "שבת קודש": ה"ביאור הלכה" מביא לבסוף, כי מצא בספר "מסגרת השולחן", שמספר גדולי ישראל צידדו להתיר את השימוש במנורה זו מפני שהיא אינה נכללת בגזירת חז"ל מסיבה פשוטה. בעירת הנרות שבתקופת חז"ל לא היתה אחידה, ועקב כך מידי פעם היה על הקורא לאורך לטפל בהן כדי להטיב את אורן. לא כן מנורות אלו, המפיקות אור יציב וזהה במשך כל זמן בעירתן, ואילו בעת קיצן, כאשר חומר הבעירה עומד לכלות, לא יועיל כל ניסיון להגביה את חוט הפתילה, מפני שהוא יהפוך מיד לאפר ולא תהא בו כל תועלת. לפיכך, הוא מסיק, כי ראוי למלא בערב שבת את מיכל הנפט ולהגביה את הפתילה כהרגלו בחול, שתפיק אור די הצורך. ה"ביאור הלכה" מסיים, כי לכתחילה, יש להצמיד פתק אל הפתילה: "שבת קודש", בדיעבד, אם לא עשה כן, אפשר להקל כדי למנוע ביטול תורה.

על צדדים נוספים בתקנת חכמים, ניתן ללמוד מן המשא ומתן בין הפוסקים לגבי מנורות החשמל.

הכל מסכימים, כי החששות הקיימים במנורת חשמל, אינם כלולים בתקנת חכמים. אמנם, הקורא עלול לטלטל את המנורה ממקום למקום, ולעבור על איסור מוקצה, הוא גם עלול, לכבות את המנורה לאחר הקריאה, חלילה, אך לא חששות אלו שימשו כבסיס לגזירת חכמים שלא לקרוא לאור הנר, ומשכך, אין בהם כדי למתוח את יריעת הגזירה גם על מנורות החשמל, כפי שעולה מדברי ה"משנה ברורה" הנזכרים, כי תאורה שאין בה חשש שיטוה או יתקנוה או יגבירו את אורה, אינה נכללת בתקנת חכמים.

מנורה שניתן לכונן את עוצמת תאורתה: לימים, הומצאה המנורה אשר ניתן להעצים ולהחליש את אורה ושוב פרח הנידון ויצץ צץ, שהרי לפנינו "שמא יטה" פשוטו כמשמעו - האם לא בדיוק מפני מנורה שכזו חכמים חששו? טענו מספר תלמידי חכמים. כנגדם, טענו אחרים, כי כפי שה"משנה ברורה" מתיר את השימוש במנורת נפט, אשר ניתן להגביר את עוצמתה, כך יש להתיר את השימוש במנורה חשמלית שניתן להגביר את עוצמתה, בוודאי כאשר כוונה בערב שבת לעוצמת האור שבו רגילים לקרוא (נעי"י "שמירת שבת כהלכתה" פרק י"ג אות ל"ב, ועי"ע מה שדנו בזה בשו"ת "התעוררות לתשובה" או"ח סי' תע"ג, שו"ת "פני מבין" או"ח סי' נ"ז ובשו"ת "ישכיל עבדי" ח"ב קו"א או"ח סי' ד').

מעניין לציין, כי בשם ה"חזון איש" זצ"ל מוסרים (דינים והנהגות פ"ט סי"ב), כי הוא העלה טענה אחרת - "לא פלוג". הנה, בגמרתנו מבואר, כי אסור לקרוא גם לאור נר אשר נתלה בגובה רב, ואין אפשרות להגיע אליו ולהטותו, שכן "לא פלוג", היינו: כאשר חכמים קבעו כי אסור

לקרוא לאור הנר, הם לא הותירו פרוצות בגזירתם למקרים מסויימים אשר בהם החשש סולק באמצעים שונים. אסור לקרוא לאור הנר. נקודה. ממילא, טען ה"חזון איש" ופוסקים נוספים, אין אפשרות להתיר לקרוא לאור החשמל, שהרי "לא פלוג".

ברם, כאמור, דעת ה"משנה ברורה" ויתר הפוסקים, שלא כדבריו, מפני שנותר חשמל אינה כלולה ב"לא פלוג", היא אינה נר שנתלה בגובה רב, היא אינה נר כלל, זה סוג חדש של חפץ שמפיק אור, ומעולם הוא לא נכלל בגזירת חכמים.

שימוש בגנרטור בשבת קודש: נסיים בשאלת הגנרטור. כידוע, יהודים רבים נמנעים משימוש בשבת בחשמל המיוצר על ידי חברת החשמל, שכן, הפעלת תחנות הכח בשבת, נעשית על ידי יהודים המחללים את השבת, לצערנו הרב. עקב כך נפוץ השימוש בגנרטורים קהילתיים, המספקים אור בשבת לבני הקהילה.

כיום מוקמים גנרטורים עוצמתיים, משוכללים ושקטים, המספקים אור לתושבים רבים. לפני שנים, הועלתה שאלה, אם לא קיים חשש "שמא יטה" על אורו של הגנרטור. באותן שנים, הגנרטורים היו קטנים, פרטיים, ופעמים שהגנרטורים בעצמם שבתו בשבת. לפיכך, נשאלה השאלה, אם מותר לקרוא לאור חשמל זה, שהרי יש לחשוש שהמנוע יחדל לפתע מפעולתו והקורא שנוטר בחשיכה יאוזף לתקנו ולהחזירו לחיים. שמא יטה.

הגאון רבי בנימין זילבר שליט"א ("אז נדברו" ח"ז סי' א') הסביר, כי גזירת חכמים עוסקת בנר אשר מטבעו נוטה להחלש, וניתן להטותו בקלות, תוך כדי קריאה וכדומה, בהיסח הדעת, אולם, מאחר שהקלקול במנועים אינו מצוי ביותר, ואף תיקונו הוא על ידי כלי מלאכה, ולא בהיסח הדעת, אין כל עילה למניעת השימוש בו.

דף יד/א והבא ראשו ורובו במים שאובין

מדוע ומתי אין לרוחץ אחר הטבילה במקוה

מתוך "אלפים רבים" (רמב"ם ספר המצוות שורש א') של תקנות חכמים, נתייחדו שמונה עשר מהן המכונות "י"ח דבר", ואשר נתקנו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון. אחת מהן קובעת, כי "הבא ראשו ורובו במים שאובין" ונגע בתרומה - טימאה. כלומר, הטובל במקוה ובאותו יום רחץ במים שאובים, מים שאינם ראויים לטהרת מקוה, הרי הוא מטמא את התרומה בנגעו בה, אף על פי שטבל! הגמרא מטעימה את התקנה בכך, שלפנים בישראל, פעמים שהמקוה מוקם בבורות ובמערות שמימיהן עכורים, והטובלים היו אצים לשטוף את עצמם לאחר הטבילה, עד שהגיעו הדברים לידי כך שאנשים סברו, כי עיקר הטבילה היא הרחצה שלאחריה... כדי לעקור טעות זו מליבם, תקנו שהעושה כן מטמא את התרומה בנגיעתו.

את הנידון המעניין הכרוך בגמרא זו, נפתח בידיעה הבאה. הרמ"א (ויד"ד סי' ר"א סעי' ע"ה) מביא את דעת ה"מרדכי", כי על העולה מטבילת מצווה, להמנע מרחיצה במים שאובים, והוא מסיים "וכן נהגו". השאלה המתבקשת היא, מאחר שחכמים קבעו, כי הרוחץ לאחר טבילה מטמא תרומה, מה לנו לחשוש מכך בימינו, שהרי כולנו טמאי מתים, ואין אוכלים תרומה בזמן הזה.

ובכן, ניתן לענות מיד את התשובה לשאלה זו, אך אנו נעשה זאת באמצעות הכרת השיטות השונות להבנת סוגייתנו, ולבסוף נשוב לפסקו של הרמ"א.

הלומד את הגמרא, אומר בעל ה"פני יהושע", עשוי לשאול את עצמו, כיצד יתכן שטעות כה מגוחכת קנתה לה שבייתה בלב האנשים, עד שרבים סברו כי עיקר הטבילה היא הרחצה שלאחריה. כלום הם לא שאלו את עצמם, אם כן למה לנו טבילה, נרוחץ ותו לא? זאת ועוד, מדוע חכמים גזרו טומאה על נגיעה בתרומה בלבד, ולא על שאר דברים?

ה"פני יהושע" מבאר, כי אין כוונת הגמרא לכך שאנשים טעו וסברו כי ההטהרות אינה אלא על ידי הרחצה, אלא החשש היה כי הם יטעו ויסברו שהטבילה והרחצה כרוכות זו בזו, וביום מן הימים הם יחדלו לכוון לטבול לשם טהרה, ויחלו לכוון לרוחץ לשם טהרה. מאחר שהטבילה היחידה אשר יש לכוון בה לשם טהרה - היא טבילה להיטהר לצורך נגיעה בתרומה, חכמים גזרו טומאה על נגיעה בתרומה בלבד, שהרי הטובל טהור לגבי יתר הדברים, מפני שלטבילתם אין צורך בכוונה [את דבריו, הוא מוכיח מלשון הרמב"ם בהלכה זו].

ברם, ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת יו"ד סי' רי"ד ד"ה "ומצאתי") מציין, כי רש"י מפרש את גמרתנו באופן אחר, שאכן חכמים חששו שאנשים יחדלו לבסוף מטבילה ויסתפקו ברחצה בלבד. מדוע, איפוא, חכמים גזרו טומאה על תרומה בלבד, הרי האנשים שלא יטבלו באמת לא יטהרו ממאוס, וכל אשר יגעו בו ייטמא? ובכן, ההסבר הוא, כי כדי להבהיר לאנשים את האמת, די בכך שתקנו שהרוחץ במים לאחר הטבילה מטמא את התרומה, והכל מבינים כי הרחצה אינה עיקר הטבילה.

כעת נעבור לשיטת ה"מרדכי" אשר הובאה על ידי הרמ"א.

ה"מרדכי" נוקט, כי אף על פי שבגמרתנו נאמר, שחכמים תיקנו שהרוחץ לאחר טבילה מטמא את התרומה, כוונתם לכך שהוא מטמא כל דבר שנוגע בו, כלומר, שטבילתו לא עלתה לו כלל ועליו לשוב ולטבול שנית!

לפיכך כתב הרמ"א, כי לכתחילה ראוי להחמיר גם בימינו, להמנע מרחצה לאחר

ושאל, "הרי הגעתם הנה למטרה מסויימת, מה בפיכם, איפוא, יקירי?... שטחנו בפניו את בקשת משגיח הישיבה, שיאות למסור שיעור לבני הישיבה.

- **מתי** מתפללים ערבית", שאל. "בשעה תשע", השבנו לו. "נו", אמר, "אם כן, יש עוד זמן", והמשיך ללמוד עמו עד סמוך לשעה תשע. או אז, לבש את אדרתו, פסע עמנו לתפילת ערבית בישיבה, ומסר בה שיעור עד השעה אחת עשרה בלילה.

ליוונונו בחזרה למעונו, ולא יצאנו משם עד השעה ארבע בבוקר!!!

אהבת תורה מופלגת.

ימים עוברים, ימים באים.

הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל מוטל על ערש דווי.

חדרו רוחש ככוורת, בני משפחה, תלמידים, רבנים. בסביבות בית החולים ניכרת תכונה של אברכים ובחורי ישיבות, החרדים לשלום רבם.

- **מי** הוא? שאל רופא בכיר, "מה הוא עשה לפני שיצא לפנסיה?!"

אחד מבני המשפחה ניסה לסבר את אוזנו. "הוא למד תורה כל חייו".

- **נו?**

- **הוא** כמו פרופסור גדול שהעמיד אחריו תלמידים, תראה, זה כמו...".

הגאון הישיש נע בחוסר נוחות במיטתו. הוא ביקש מבן המשפחה שיתקרב אליו ואילפו לקח: "אפילו לנוכרי, שאינו מבין, יש לומר שאנו לומדים תורה המקיימת את העולם, ורק בזכות כך שאנו לומדים את התורה, העולם מתקיים. כך יש לומר אפילו לגוי, כי זאת האמת ואין בלתי.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מזמין לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
ברכת התורה העורך

פנינים

פוסלים המקוה שחייב אדם לומר בלשון רבו **חייב אדם לומר בלשון רבו** נאמר בגמרתנו: "הלל אומר מלא הין מים שאובים פוסלים המקוה, שחייב אדם לומר בלשון רבו".

מהו הסגנון החרגי שאמר הלל הזקן בהלכה זו, מפאת החיוב לשמור בדייקנות על לשון הרב?

רש"י מפרש שכונת הלל לשימוש במידת הלח "הין" האופיינית ללשון התורה, ולא ללשון חז"ל (=ג קבין). בפרט אחד נחלק רש"י עם רבותיו: האם "לשון רבו" היינו לשון תורה, לשון משה רבינו; או "רבו" ממש, היינו שמעיה ואבטליון רבותיו של הלל, שמושם מלא אמרו הלכה זו בלשון תורה (ואולי מהטעם שכתב הראב"ד, כמובא בפירושי הרמב"ן ותלמידיו).

לרמב"ם היתה מסורת שאביו שיש לקרוא "מלא הין" (וכן מנוקד בעצם כתי"ק), וכך פירש בפירוש המשניות, ששמעיה ואבטליון שהיו גרים ונשארה בלשונם עלגות הגוים, והיו אומרים במקום 'מלא הין' - 'מלא הין', והיה הלל אומר כך 'מלא הין', כמו ששמע מהם".

ממש הרמב"ם: "ויש מי שקורא 'מלא הין', ואומר כי השינוי היה בין הין וחין" (ע"כ מפיהמ"ש לרמב"ם לפי תרגום הרב קאפח).

לפני הרב עובדיה מברטנורא היה נוסח פירוש הרמב"ם שבדפוס, ולפיו: "היו אומרים 'אין' במקום 'הין', כדרך בני אדם עד היום, שאינם יכולים לחתוך באותיות א' ח' ה' ע"י".

על סיס פירוש זה פירש הגר"א, ששמעיה ואבטליון, מחמת עלגות לשונם, היו אומרים 'מלא הין', ולכן אמרו מלה מיותרת: 'מלא הין' כדי שלא יובן בטעות 'אין' מים שאובים פוסלים את המקוה". אך הלל, אע"פ שהיה יכול לבטא יפה את האות ה', הקפיד על ייתור לשון רבותיו ואמר "מלא הין".

הערות, הארות ורעיונות נוספים לפניה

הלשונית, נא להפנות לת.ד. 152 מצפה ריחו, דוא"ל: frank@geronimedia.net

דף יג/א כתיב בתורה כי היא חייך ואורך ימים
ממה עדיף למות

בהיות החשק שלמה זצ"ל, רבי שלמה הכהן מוילנא, בגיל צעיר, פסק לו אחד הרופאים בעירו, כי עליו לפסוק מלימודיו משום חולי שאחז בו.

היניק המתמיד סרב בפסקנות.
- **מוטב** למות מלימוד תורה, אמר, מלמות מביטול תורה...

ואכן, הוא חי עוד שנים רבות וטובות ונפטר ממש בעת עוסקו בתורה...

דף יג/ב אף אנו מחבבין את הצרות [והנס חביב עליהם להזכירו (רש"י)] אבל מה נעשה שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקין

להודות על הכל - תמיד
היה אומר הגר"י אברמסקי זצ"ל:

ב"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" נאמר: "ארוממך ה' כי דיליתני... שועתי אליך ותרפאני... חיייתי מיורדי בור..." מה לאלו ולחנוכת בית המקדש?

התשובה היא, שדרכו של אדם, שכאשר הוא נחלץ מצרה, הרי הוא מודה רבות לקב"ה. ברם כאשר הוא נופל בצרה אחרת, אף כשהוא ניצול ממנה, כבר שכח לחלוטין את הנס הקודם ושוב אינו מודה עליו.

דוד המלך לא נהג כך. גם כאשר הגיע לחנוכת הבית, החל להודות מבראשית: כי דיליתני... ותרפאני... חיייתי מיורדי בור...

דף יד/ב בשעה שתקן שלמה עירובין ונט"י, יצאה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני

החכמה שבתקנות שלמה
בעת השלמה המלך תקן עירובין ונטילת ידיים, יצאה בת קול ואמרה, בני אם חכם לבך ישמח ליבי גם אני.

אמרו בקוצק:
מה היא החכמה הגדולה בתקנות אלו?

אכן, חכמה גדולה יש כאן. "עירובין" מסמל את ההתערבות בין בני האדם, חיבור בין נפרדים לרשות אחת, חצר אחת, בית אחד, יחידה אחת. "נטילת ידיים" מסמלת את ההבדלה בין האנשים, ההטהרות בפרשיות. חכמה גדולה היא לדעת לנווט בין השתיים...

דף יז/ב גזרו על פתן משום... יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן משום דבר אחר...

כולן תלויות זו בזו
החיד"א בספרו "שמחת הרגל" (לסוכות, לימוד א') מביא מספר איומה כנדגלות:

מעשה במלך ספרד שקרא למספר יהודים חשובים ונתן להם ברירה אחת משלש: לאכול מאכלות אסורות, לשנות יין גויים, או לשאת נכריות. הם בחרו בשתיית יין שהיא איסור דרבנן בלבד. ברם, אחר ששתו והשתכרו כבר עברו על הכל...

הנה כי כן, כל גזירות חז"ל תלויות זו בזו...

דף טז/א עד שבאו שני גרדיים
מדוע ביכרו את עדות הגרדיים?

בגמרא נאמר, שהלל אמר כי הין פוסל את המקוה, שמאי אמר כי תשעה קבין ושני גרדיים משער האשפה העידו, כי שלושה לוגים בלבד פוסלים ונפסק כדבריהם.

רבי יעקב שור, רבה של קיטוב, מהדיר ספר העיתים, כותב בהקדמתו (עמ' V) כי בידיו ביאור מעניין לגופו של סיפור. נראה ששמעיה ואבטליון אמרו שישלשה מידות פוסלות את המקוה. הלל הבין שהכוונה לשלשה קבים (שהוא הין), ושמאי הבין שהכוונה לשלושה הין (שהם תשעה קבין). שני הגרדיים מסרו ששמעיה משמעיה ואבטליון שלושה לוגין במפורש, ולפיכך ביכרו את עדותם על דברי הלל ושמאי (עיי"ש עוד בביאור הגמרא).

הוא מסיים, שאף שביאורו מיוחד, מכל מקום אין הוא גרוע משני הגרדיים משער האשפה שקיבלו חכמים את דבריהם...

טבילת מצווה הנועדה לטהרת אישות, שהרי לשיטת המרדכי, רחצה לאחר הטבילה מבטלת את הטבילה! אמנם, הדבר אינו מוסכם באחרונים, כפי שהעיר הגר"א זצ"ל (בביאור הגר"א שם), עם זאת נהגו לאסור (עיי"ש ב"ערוך השולחן" סעי' רי"ח).

רחצה לאחר טבילה לכבוד שבת קודש: כל האמור הוא בטבילה לטהרה מטומאה, אך בטבילה שהיא לכבוד שבת קודש לתוספת קדושה וטהרה, כתב בעל "יסוד ושורש העבודה" (שער השמיני שער העליון פ"א): "ואחר הטבילה דוקא ישתדל אחר מים חמים לרחוץ בהם פניו ורגליו... ומה טוב אם יוכל לרחוץ כל הגוף בהם ואז ירחץ ראשו תחילה ויאמר בשעת רחיצה לכבוד שבת קודש ויכוין לתת בזה נחת רוח להבורא ית"ש".

מי מקדש את מי? תקנת חכמים זו, אשר נועדה למנוע שיבוש והטעייה, בלבול בין העיקר לבין הטפל, שימשה כאסמכתא לפוסקים שונים בהדרשם להכריע בנושאים הרי גורל שהועלו על שולחנם. כך, בעל ה"אגרות משה" (שו"ת אה"ע ח"ג סי' י"ח) מעלה טענה זו במאמרו החריף נגד מנהג משובש, שלאחר שהחתן מקדש את אשתו בטבעת, היא נותנת לו טבעת משלה ואומרת "אתה מקדש לי" או "הריני מקודשת לך". רבי משה פיינשטיין זצ"ל כותב, כי מלבד סיבות רבות אשר הוא מונה נגד נוהג זה, יש לחשוש כי בעתיד עלולים לטעות, כי עיקר הקידושין מבוצע על ידי האשה ויוותרו על קידושי הבעל...

דף יד/א האוחז ספר תורה ערום

אחיזה בעמודי ספר התורה

בימים עברו, רווח מנהג להטמין את ככרות התרומה לצד ספרי התורה, ששניהם קדושים המה ויש לשומרם. או אז, העכברים אשר נקhalו ובאו אל הככרות, כירסמו גם ביריעות כתבי הקודש, וכדי לתקן את המצב תקנו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון, כי תרומה הנוגעת בכתבי הקודש נטמאת. בנוסף לכך תקנו, כי הנוגע בידיו בספר תורה ערום, היינו, ללא חציצה בין ידו לבין ספר התורה, ידיו מטמאות את התרומה, מפני כבוד ספר התורה. כך גם נפסק להלכה, כי אין לאחוז ביריעת ספר התורה בידים חשופות.

הנוטל את ידיו, רשאי לאחוז ביריעת ס"ת? ה"מרדכי" (מגילה סי' תתל"ד) כותב, כי תקנה זו אינה תקפה במי שנטל את ידיו. דבריו שימשו כבסיס ל"בית יוסף" (או"ח סי' קמ"ז) באומרו: "ואפשר שעל זה סומכים האשכנזים שאוחזים ספר תורה ערום בשעה שמגביהים אותו להראות הכתב לעם". הרמ"א (י"דרכי משה" שם אות ב') מגיב על אתר, "ואני מבני בניהם", של בני אשכנז, "ולא ראיתי מנהג זה ביניהם, אלא אדרבה נזהרים בו של ליגע בספר תורה ערום", ואכן הוא, הרמ"א, פוסק, כי גם מי שנטל את ידיו לא יגע ביריעות ספר התורה.

הט"ז (שם סי' א') מפרש, כי כוונת ה"בית יוסף" היא לפעולת גלילת ספר התורה לאחר שמגביהים אותו. עיתים יריעת ספר התורה נשמטת מן התושבות העגולות שבקצות עצי החיים, ויש צורך לסדר את היריעות כדי שניתן יהיה לגוללן. בזמנינו נהוג להרים את היריעה באמצעות טלית או בד החוצץ בין הידיים לבין היריעה, ואילו ה"בית יוסף" מתכוון למקומות אשר בהם לא הקפידו על כך.

ואילו ה"ב"ח מחדש, כי כוונת ה"בית יוסף" היא לכך שהאשכנזים נוגעים בידים חשופות בעמודי ספר התורה, בעצי החיים. מאחר שספרי התורה של בני עדות המזרח נתונים בקופסה, אין להם עצי חיים, וגלילתם נעשית על ידי גלגול היריעות באמצעות טלית או בד לחציצה, ה"בית יוסף" מצא לנכון לתמוה על מנהג האשכנזים, הנוגעים בעצי החיים של ספרי התורה שלהם. ה"ב"ח מסכם, כי יש להזהר בדבר, ולא ליגע בעצי החיים, והוא מציין, כי שמע שיש המדקדקים בדבר.

חידושו הגדול של ה"ב"ח התקבל גם על ידי ה"מגן אברהם" (שם סי' א'), הסומך את דבריו בהוכחה מדברי התוספתא (ידיים סוף פ"ג ב"ש) שנפסקו על ידי הרמב"ם. בגמרתנו נאמר, שחכמים גזרו, שהנוגע בספר תורה יטמא. הרמב"ם (הל' שאר אבות הטומאה פ"ט הל' ט') פוסק הלכה זו והוספה בצידה: "המשיחות והרצועות שתפרן לספר, אף על פי שאינו רשאי לקיימן, כל זמן שהן מחוברין לספר מטמאין את הידים". הרי לנו, כי כל המחובר והתפור לספר התורה, דינו כספר תורה.

ה"משנה ברורה" פוסק להלכה (שם סי' ב'), כי "בעמודי הספר תורה יכול לאחוז בלא מטפחת, ויש מחמירין וכורכין עמודי הספר תורה בקצוות הטלית בשעת ההגבהה. ובמקום שלא נהגו הכל לעשות כן, אף מי שרוצה לדקדק בזה יעשה בדעת שלא ירגישו בזה בני אדם משום יוהרא".

כיצד הדברים מתיישבים עם העולה מדברי התוספתא, כי אין לגעת בספר תורה ערום ובכל המחובר אליו. ובכן, ה"יד אפרים" (בגליון הש"ע שם) והגאון מוילנא זצ"ל (ביאור הגר"א סי' א') מעירים, כי בעלי התוספות (הגהה כד' ד"ה "ידתני") כותבים, כי קיימת גזירת חכמים נוספת, ש"כל הפוסל את התרומה מטמא ידיים להיות שניות", וגזירה זו אינה נובעת משום כבודו של ספר התורה, אלא היא גזירה כוללת [אשר תוקנה ביחס לקדוש ולא ביחס לתרומה], שחפץ הפוסל את התרומה בנגיעתו, מטמא את הידיים, ומאחר שספר תורה הנוגע בתרומה - פוסלה, הוא גם מטמא את הידיים, ועל כך נאמר בתוספתא, כי גם המחובר לספר תורה מטמא את הידיים. מעתה ניתן לומר, כי סיבת הטומאה המוטלת על הנוגע בעצי החיים, אינה משום

שאסור לגעת בהם בידיים חשופות - אין כל איסור בדבר ואין זה לזול בכבוד ספר התורה, ואילו הטומאה אשר הוטלה על הנוגע בהם, נובעת מפני תקנה שונה לחלוטין וליקודש' בלבד. [ראוי לציין, כי אף על פי שבמדרשנו מפורש טעם התקנה לידיים הנוגעות בספר תורה שמטמאות את התרומה, המעניין ברמב"ם הל' שאר אבות הטומאה פ"ט, יזכר כי לדעתו תקנה זו היא המשך לתקנה הקודמת לה, שלא להניח תרומה סמוך לספרי הקדש, והאחרונים טרחו לבאר את שיטתו, מהיכן למד כן].

דף יד/ב בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידיים
נטילת ידיים

יהודי העומד לאכול פת, נוטל את ידיו ומברך, "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על נטילת ידיים".

גמרתנו מתארת חלק מהשתלשלותה של תקנה זו. שלמה המלך תיקן שהכהנים יטבלו [טבילה דווקא ובמקוה, עיי' מהרש"א] את ידיהם לפני שהם נוגעים ב'קדשים', ולשם כך הוא קבע כי על כל יד שורה טומאה, ואם הכהן יימנע מטבילת ידיו, הוא יטמא את ה'קדשים' בנגיעתו. תקנה זו נועדה להגביר את הזהירות בטהרת ה'קדשים'.

הלל ושמואי ניסו להוסיף לתקנה זו, נטילת ידיים לפני נגיעה בתרומה, אך תקנתם לא התקבלה. לאחר מכן תלמידיהם הצליחו לתקן זאת בכלל התקנות שהתקבלו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון, כנלמד בסוגייתנו, ש"סתם ידיים פוסלות את התרומה".

רבותיו של רש"י וכן הרמב"ם פירשו, כי תיקנו נטילת ידיים משום "טומאה". רש"י מתקשה בכך, כי אם הלה כבר נטמא, מה תועיל לו נטילה. ברם, האחרונים מבארים, כי תקנה זו מבוססת על תקנה נוספת שאינה מפורשת בגמרא - עוד טרם תקופתו של שלמה המלך תוקן, כי אדם הנוגע בידיו בדבר טמא שאינו מעביר טומאה, ידיו טמאות הן (עיי' "משנה אחרונה" ידיים פ"ג משנה א'). לפיכך, חכמים תיקנו, שהמבקש ליגע בתרומה יטול את ידיו, שמא נגע בדבר טמא המטמא את הידיים מכח אותה תקנה קדומה. ואילו רש"י (שם ד"ה "נטייל") מבאר, כי חכמים ביקשו להרגיל את הכהנים לבל יגעו בתרומה כשידיהם מלוכלכות ועל ידי כך יפסולה לאכילה ויעברו על איסור, שהרי המפסיד את התרומה עובר על איסור, לשם כך הם תיקנו נטילת ידיים.

לאחר מכן, חכמים הוסיפו, כי על כל אחד, כהן כישראל, ליטול את ידיו לפני אכילת פת, "משום סרך תרומה" (חולין ק"א), ובמעמד זה הם תקנו שכל ישראל יטלו את ידיהם לפני אכילת פת ("מגן אברהם" או"ח סי' קנ"ח). אמנם, בימינו הכל טמאים והכהנים אינם אוכלים תרומה, אך לא בטלה התקנה, כדי שכאשר יבנה בית המקדש במהרה בימינו, הכל יהיו רגילים מקדמת דנא לאכול בטהרה ("משנה ברורה" סי' קנ"ח ס"ק א'). לדעת רש"י טעם זה, זהירות בתרומה, הוא הסיבה היחידה לתקנת חכמים (עיי' רשב"א שם) הנוספת.

אולם, בעלי התוספות (שם, ד"ה "מצווה") והסמ"ג מפרשים את דברי הגמרא, כי חכמים תקנו זאת גם מטעמי קדושה ונקיות, שהשולחן דומה למזבח, והם הסמיכו את תקנתם לפסוק (ויקרא יא/מד) "והתקדשתם והייתם קדשים" (עיי' "קרבן אורה" סוטה ד/ב).

לאור שיטתם של בעלי התוספות יש להבין, מה צורך ראו חכמים להוסיף תקנה, לאחר שתקנת "סרך תרומה" שרירה וקיימת. ובכן, הצורך בתקנה הנוספת יובהר היטב על ידי הנידון הבא.

מה דינו של אדם אשר בעיצומה של הסעודה נגע במקומות המטונפים, האם עליו לשוב וליטול את ידיו אם חפץ הוא להמשיך לאכול. לכאורה, מאחר שבתחילת הסעודה הוא כבר נטל את ידיו, אין צורך שיטלם שנית. אולם, כל זאת משום תקנת התרומה, אשר מחמתה חכמים תקנו שלפני הסעודה אדם יטול את ידיו כדי להזהיר על התרומה. אך לאחר שחכמים שבו ותקנו נטילת ידיים גם משום קדושה ונקיות, הרי שאדם זה זקוק לנטילה מפני שאכילתו מכאן והלאה לא תהא נאותה [נדע בעלי התוספות כרבותיו של רש"י, שבתרומה התקנה היא משום טומאה, ורש"י לשיטתו, אין צורך בתקנה נוספת, שהרי כל גזירת טומאת ידיים היא משום נקיות].

להלכה פוסק ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' קס"ד סעי' ב'), כי עליו לשוב וליטול את ידיו עם ברכה ונעייש "משנה ברורה" ס"ק י"ג שיש חליקו במה ניטפו הידיים, ועיי' "חזון איש" או"ח סי' כ"ה ס"ק ט' ד"ה "נטיל".

בשורה טובה לתושבי תל-אביב

הננו שמחים להודיע
על שיעור בעמוד היומי
בביהכ"נ "עטרת צבי"
רח' יריחו 6
כשעה לפני תפילת מנחה
תפילת מנחה כ-10 דקות לפני השקיעה

ע"י מגיד שיעור
הרה"ג **אברהם ריגר** שליט"א
הציבור מוזמן

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

הופיע הספר
"יוסף דעת" שבת חלק א'
★ פירוש שיטתי ומקיף במקומות הטעונים הסבר
★ שאלות ותשובות לסיכום כל סוגיות הגמרא והפוסקים
★ באורי אגדות, חסידות ומוסר ★ פרפראות
להשיג בחנויות הספרים ובטל. 02-6518128

הופיע **"בקיצור" חלק א'**
מהדורת "מאורות הדף היומי"
על מסכת שבת,
סיכומי סוגיות ללימוד וחזרה בצורה קלה ומהירה
ותו' להשיג במשרדנו טל: 03-6164725

תקליטור מאורות הש"ס
על מסכת שבת דף ב' לו'
לצפייה במחשב + MP3
להזמנת תקליטור בעברית חייג:
1-700-500-151 +972-3-6182267
For English CD's Contact:
1888 5MEOROT (1888 563 6768)
+972-3-6182328
Pour les CD-ROM en Français contacter:
01.42.41.14.01
+972-3-6168939
פאר סי.די. אוף אידיש קלינגט:
1888 5MEOROT
+972-3-6182267

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
הופיע מסכת שבת חלק א' מטהדורת "תלמודו בידו" מדף א' עד דף לו'
מהש"ס המפורסם שבחוצות "מאורות הדף היומי"
עם מאורות ההלכה - פסקי הלכה ע"י המשגיב
כפ"כ ניתן להשיג את הקונטרס "מאורות ההלכה"
על מסכת שבת
לפרטים והזמנות: 03-6164725

לעילוי נשמת

אבינו סבו הר"ר **שלמה אלימלך שורץ** ז"ל
ב"ר משה ז"ל נלב"ע כ"ח ניסן תשנ"א
איש תמים וישר דרך, ביקר חולים במסירות
ת.נ.צ.ב.ה.
שיהיה מליץ וישר להצלחת חיי נכדתו תחי'
נועה אסתר בת חיה, הונצח ע"י
בנו ידידנו **משה שורץ** ומשפ' שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק בודנשטיין** ז"ל
בן הרב חיים קלמן בודנשטיין ז"ל
נלב"ע כ"ז ניסן תשס"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י הר"ר **דוד בודנשטיין**
ומשפ' שיחיו - גבעת שמואל

לעילוי נשמת

הר"ר **אפרים יעקב פולק** ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשד"מ
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י משפחות
פולק מי זהב וקרפין שיחיו